

XVIe Congrès de la Conférence des Cours constitutionnelles européennes
XVIth Congress of the Conference of European Constitutional Courts
XVI. Kongress der Konferenz der Europäischen Verfassungsgerichte
XVI Конгресс Конференции европейских конституционных судов

Synthèse / Summary / Kurzfassung / резюме

**RÉPUBLIQUE DE LITUANIE / REPUBLIC OF LITHUANIA /
REPUBLIK LITAUEN / ЛИТОВСКАЯ РЕСПУБЛИКА**

**The Constitutional Court of the Republic of Lithuania
Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas**

**langue maternelle / native language /
Muttersprache / родной язык**

EUROPOS KONSTITUCINIŲ TEISMŲ BENDRADARBIAVIMAS: DABARTINĖ SITUACIJA IR PERSPEKTYVOS

Santrauka

Šiuolaikiniame pasaulyje itin sustiprėjus globalizacijos tendencijoms nacionaliniai konstituciniai teismai, užtikrinantys aukščiausią teisinę galią turinčio teisės akto – konstitucijos viršenybę ir vykdančys kitų teisės aktų konstitucingumo kontrolę, negali remtis vien nacionalinės teisės nuostatomis ir ignoruoti tarptautinio konteksto. Tad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, kaip ir kiti nacionaliniai konstituciniai teismai, vykdydami konstitucinį teisingumą, vadovaujasi ne tik savo šalies konstitucija, bet ir europinės teisės nuostatomis bei jas aiškinančia atitinkama jurisprudencija.

Taikyti Europos teisę ir ja remtis Konstitucinį Teismą įpareigoja Konstitucijos nuostatos, kuriose įtvirtintas pagarbos tarptautinei teisei principas (įpareigojimas vadovautis visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis) bei prisidėjimas prie teise ir teisingumu pagrįstos tarptautinės tvarkos kūrimo, taip pat Lietuvos Respublikos ratifikuotos ir neratifikuotos tarptautinės sutartys ir jomis laisva valia priimti įsipareigojimai, tiek, kiek tai neprieštarauja Konstitucijai. Kartu Konstitucinis Teismas, kaip ir kitos valstybės valdžios institucijos, tokiu būdu yra įpareigotas atsižvelgti į kompetentingų tarptautinių institucijų pateiktą šių normų bei principų aiškinimą bei juo remtis.

Sprendžiant konstitucinės justicijos bylas Europos teisės nuostatomis Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje naudojamosi įvairiai: kai kuriuose nutarimuose tarptautinių dokumentų (iš kurių dažniausiai minima Europos žmogaus teisių konvencija (toliau – ir Konvencija)) nuostatos cituojamos tiesiogiai, siekiant parodyti, kad nagrinėjamą teisės sritį reguliuoja ne tik Konstitucija, bet ir tarptautiniai dokumentai (t. y. atskleisti tarptautinį kontekstą); kitais atvejais jomis vadovaujamosi aiškinant tam tikras konstitucines nuostatas (t. y. konstitucinės nuostatos aiškinamos tarptautinės sutarties nuostatų kontekste); kituose nutarimuose tarptautinės teisės šaltiniais remiamasi netiesiogiai – jų įtaka Konstitucinio Teismo sprendimams yra implicitinė, bet ne mažiau svarbi.

Kalbant apie Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir EŽTT) ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ir ETT) jurisprudenciją, pažymėtina, kad joms Konstitucinis Teismas yra pripažinęs autoritetingo teisės aiškinimo šaltinio statusą: konstitucinėje doktrinoje konstatuota, kad „Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, kaip teisės aiškinimo šaltinis, yra aktuali ir Lietuvos teisės aiškinimui bei taikymui“; tas pats pasakyta ir apie Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudenciją. Konstitucinio Teismo nutarimuose pateikiami supranacionalinių teismų pavyzdžiai papildo nagrinėjamos problemos kontekstą tarptautiniu aspektu, yra naudojami Konstitucinio Teismo formuluojamai pozicijai pastiprinti, o kai kuriais atvejais EŽTT ir (arba) ETT jurisprudencija naudojamosi, siekiant Konstitucijos nuostatas aiškinti maksimaliai palankiai pagal EŽTT ir ETT jurisprudenciją. Konstitucinio Teismo ir vieno iš supranacionalinių teismų – EŽTT – pozicijos realiai yra išsiskyrusios tik vieną kartą, sprendžiant teisės būti renkamam klausimą. Pagal Konstitucinio Teismo doktriną, keletą kartų pakartotą baigiamuosiuose aktuose, asmuo, sulaužęs

valstybei duotą priesaiką ir šiurkščiai pažeidęs Konstituciją, niekada nebegali būti renkamas ar skiriamas į pareigas, kurias einant reikia prisiekti Lietuvos valstybei (t. y. būti išrinktas Respublikos Prezidentu, Seimo nariu, teisėju ir kt.). EŽTT nusprendė, kad toks nuolatinis ir negrįžtamas draudimas būti renkamam į parlamentą yra nesuderinamas su Konvencijos nuostatomis. Atsiradusį neatitikimą tarp Konstitucinio Teismo formuojamo Konstitucijos nuostatų aiškinimo ir EŽTT pozicijos panaikinti galima tik pakeitus atitinkamas Konstitucijos nuostatas.

Daugelio Europos valstybių konstitucijų nuostatose įtvirtintas pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių katalogas yra panašus, todėl natūralu, kad vienos šalies konstitucinis teismas, sprenddamas bylą, atsižvelgia į su panašiomis problemomis jau susidūrusių kitų užsienio valstybių konstitucinių teismų patirtį, remiasi ja, perima jų išplėtotą praktiką, tiria vartotą argumentaciją ir pritaiko ją savai situacijai. Konkrečių teismų bendradarbiavimo ypatumus lemia jų priklausymas tai pačiai teisminei sistemai, teismų vieta teisminių institucijų atžvilgiu, taikomos materialinės teisės pobūdis, geografinis artimumas, konstitucinės santvarkos panašumas, sprendžiama situacija ir susiklosčiusios bylos aplinkybės, aiškintina konstitucijos nuostata, jos taikymo kontekstas ir kt. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, sprenddamas konstitucinės justicijos bylas, kuriose nagrinėjamos problemos gali būti bendros ne vienos valstybės teisei sistemai, savo nutarimuose remiasi tiek Europos, tiek kitų užsienio šalių konstitucinių teismų patirtimi. Konstitucinio Teismo nutarimuose cituojami ar pateikiami užsienio valstybių konstitucinių teismų sprendimai nėra laikomi savarankiškais argumentais ir nėra tas veiksnys, kuris nulemia galutinį sprendimą, tačiau kartais sustiprina Konstitucinio Teismo pasirinktą poziciją ar iliustruoja nagrinėjamos problemos daugiareikšmiškumą. Išanalizavus Konstitucinio Teismo nutarimų pavyzdžius, pastebėtina, kad paprastai užsienio konstitucinės jurisprudencijos ieškoma sprendžiant konstitucinės teisės sričiai priskirtinus teisinius klausimus (Konstitucinio Teismo nutarimų teisinė galia, rinkimų teisės klausimai, teisėjų ir teismų nepriklausomumas), taip pat civilinės teisės srities problemas (šeimos samprata, paskirtų socialinių išmokų mažinimas ir kt.).

Konstitucinio Teismo teisėjai ne tik domisi užsienio šalių konstitucinių teismų jurisprudencija, taiko ją nagrinėjamoje konstitucinės justicijos byloje, bet ir yra užmezgę kitokių formų neformalų bendradarbiavimą su kolegomis iš užsienio valstybių konstitucinių teismų. Artimiausi ir glaudžiausi ryšiai Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą sieja su kaimynais latviais ir lenkais, su kuriais teisėjai reguliariai susitinka dvišalėse kasmetinėse konferencijose; neseniai pradėtas dvišalis bendradarbiavimas su Ukrainos Konstituciniu Teismu. Konstituciniame Teisme taip pat rengiamos daugiašalės tarptautinės konferencijos, kurių metu analizuojamos aktualios konstitucinės jurisprudencijos problemos bei keičiamasi sukaupta patirtimi, taip pat priimamos užsienio svečių delegacijos.

Kalbant apie dviejų supranacionalinių teismų – EŽTT ir ESTT tarpusavio santykį, pažymėtina, kad jis tiesioginės įtakos formuojamai Konstitucinio Teismo doktrinai neturi. Rengiant konstitucinės justicijos bylas, paprastai susipažįstama tiek su EŽTT, tiek su ETT praktika, ir jei tarp ETT ir EŽTT jurisprudencijos esama kokių nors skirtumų sprendžiamu klausimu, paprastai tai išaiškėja bylos rengimo stadijoje, tačiau nebūtinai atsispindi galutiniame Konstitucinio Teismo nutarimo tekste.